Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

# “RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR VA SUN’IY INTELLEKTNING YOSHLAR TA’LIM-TARBIYASIGA TA’SIRI”

**Yoqubjanova Muxlisa Toxir qizi**
Namandan davlat universiteti 2-kurs talabasi
Email: nimaboltaboyeva0@gmail.com
https://doi.org/10.5281/zenodo.23344019

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektning yoshlar ta’lim-tarbiyasiga ta’siri tahlil qilinadi. Bugungi kunda raqamli vositalar, internet platformalari va sun’iy intellektga asoslangan dasturlar ta’lim jarayonini takomillashtirish, bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish hamda yoshlarning mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu bilan birga, raqamli texnologiyalardan noto‘g‘ri foydalanish, internetga qaramlik, yolg‘on axborotlar va axloqiy qadriyatlarning zaiflashishi kabi muammolar ham yuzaga kelishi mumkin. Maqolada ushbu texnologiyalardan samarali foydalanish, yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish va ularda mas’uliyatli munosabatni shakllantirish masalalariga e’tibor qaratiladi.
**Kalit so‘zlar:** raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt, yoshlar, ta’lim, tarbiya, raqamli savodxonlik, axborot texnologiyalari, axloqiy qadriyatlar.

**Аннотация:** В статье анализируется влияние цифровых технологий и искусственного интеллекта на образование и воспитание молодёжи. В современных условиях цифровые инструменты, интернет-платформы и программы на основе искусственного интеллекта способствуют совершенствованию образовательного процесса, расширению доступа к знаниям и развитию самостоятельного мышления учащихся. Вместе с тем неправильное использование технологий может привести к интернет-зависимости, распространению недостоверной информации и возникновению этических проблем. Особое внимание уделяется развитию цифровой грамотности молодёжи, ответственному использованию современных технологий и формированию нравственных ценностей в цифровой среде.
**Ключевые слова:** цифровые технологии, искусственный интеллект, молодёжь, образование, воспитание, цифровая грамотность, информационные технологии, нравственные ценности.

**Abstract:** This article examines the impact of digital technologies and artificial intelligence on youth education and upbringing. Today, digital tools, online platforms, and AI-based applications play an important role in improving the learning process, expanding access to knowledge, and developing young people's independent thinking skills. However, the inappropriate use of these technologies may lead to internet addiction, the spread of misinformation, and ethical challenges. The article emphasizes the importance of developing digital literacy, promoting responsible technology use, and strengthening moral values among young people in the digital environment.
**Keywords:** digital technologies, artificial intelligence, youth, education, upbringing, digital literacy, information technology, moral values.

## KIRISH

Bugungi globallashuv va raqamli taraqqiyot davrida axborot texnologiyalari hamda sun’iy intellekt jamiyat hayotining barcha sohalariga, xususan, yoshlar ta’lim-tarbiyasiga keng kirib bormoqda. Zamonaviy texnologiyalar bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish, ta’lim sifatini oshirish va yoshlarning ijodiy salohiyatini rivojlantirishga xizmat qilmoqda.

Shu bilan birga, raqamli texnologiyalardan noto‘g‘ri foydalanish yoshlarning dunyoqarashi, xulq-atvori va ma’naviy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli sun’iy intellekt va raqamli vositalardan samarali foydalanish, yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish hamda ularda axloqiy qadriyatlarni shakllantirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

## ASOSIY QISM

Hozirgi davrda raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biriga aylanib, ta’lim-tarbiya tizimida yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Internet, elektron ta’lim platformalari, mobil ilovalar va aqlli dasturlar yoshlarning bilim olish jarayonini yengillashtirish, ma’lumotlarni tezkor izlash hamda o‘z ustida mustaqil ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishga yordam bermoqda. An’anaviy ta’lim usullarini zamonaviy texnologiyalar bilan uyg‘unlashtirish orqali o‘quvchilarning darslarga bo‘lgan qiziqishini oshirish, ularning individual qobiliyatlarini hisobga olish va ta’lim samaradorligini yaxshilash mumkin. Shu jihatdan raqamli texnologiyalar nafaqat bilim berish, balki yoshlarning intellektual va ma’naviy rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatuvchi muhim vosita sifatida ham namoyon bo‘lmoqda.

Raqamli texnologiyalarning ta’lim jarayonidagi eng muhim afzalliklaridan biri axborot olish imkoniyatlarining kengayishidir. Ilgari muayyan bilimlarni egallash uchun asosan darsliklar, kutubxonalar va o‘qituvchi tomonidan taqdim etiladigan materiallarga murojaat qilingan bo‘lsa, bugungi kunda yoshlar elektron kutubxonalar, videodarslar, masofaviy kurslar va turli ta’lim platformalaridan foydalanishlari mumkin. Bu esa ta’lim olish jarayonini yanada qulay va moslashuvchan qiladi. Ayniqsa, chekka hududlarda yashovchi yoshlar uchun raqamli ta’lim resurslari qo‘shimcha bilim olish, xorijiy tillarni o‘rganish va kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirish imkonini beradi. Biroq internetdagi barcha ma’lumotlar ham ishonchli emasligi sababli yoshlarni axborotlarni tanqidiy baholashga, manbalarni tekshirishga va to‘g‘ri xulosa chiqarishga o‘rgatish zarur.

Sun’iy intellektning ta’lim tizimiga kirib kelishi o‘qitish usullarini takomillashtirish uchun yangi sharoit yaratmoqda. Sun’iy intellekt asosida ishlaydigan dasturlar o‘quvchilarning savollariga javob berish, murakkab mavzularni sodda tushuntirish, matnlarni tahlil qilish, chet tillarini o‘rganish va mashqlarni bajarishda yordam berishi mumkin. Shuningdek, bunday vositalar o‘quvchilarning bilim darajasiga mos topshiriqlarni tavsiya etish orqali individual ta’lim imkoniyatlarini kengaytiradi. Masalan, biror mavzuni tushunishda qiynalayotgan o‘quvchi sun’iy intellekt yordamida qo‘shimcha izohlar va misollar olishi, o‘z xatolarini aniqlashi hamda bilimlarini mustahkamlashi mumkin. Natijada ta’lim jarayonida mustaqil izlanish va o‘z-o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan ehtiyoj ortadi.

Shu bilan birga, sun’iy intellektdan foydalanishda yoshlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini saqlab qolish muhim hisoblanadi. Agar o‘quvchi barcha topshiriqlarni tayyor holda sun’iy intellekt yordamida bajarsa, unda bilimlarni mustaqil izlash, tahlil qilish va ijodiy yondashish ko‘nikmalari yetarlicha rivojlanmasligi mumkin. Shu sababli sun’iy intellekt o‘quvchining o‘rniga fikrlaydigan vosita emas, balki uning bilim olishini qo‘llab-quvvatlaydigan yordamchi sifatida qo‘llanilishi lozim. O‘quvchilar

olingan ma’lumotlarni tekshirishi, turli manbalar bilan solishtirishi va o‘z fikrini mustaqil shakllantirishi kerak. O‘qituvchining vazifasi esa yoshlarni texnologiyalardan oqilona foydalanishga, savollarni to‘g‘ri shakllantirishga va natijalarni tanqidiy baholashga o‘rgatishdan iborat.

Raqamli texnologiyalarning yoshlar tarbiyasiga ta’siri ham alohida e’tiborga loyiqdir. Tarbiya insonning axloqiy fazilatlari, dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va jamiyatdagi xulq-atvorini shakllantiruvchi uzluksiz jarayondir. Bugungi kunda yoshlar internet orqali turli madaniyatlar, hayot tarzi, qadriyatlar va qarashlar bilan tanishmoqda. Bu holat ularning dunyoqarashini kengaytirishi, boshqa xalqlarning madaniyatiga hurmat bilan munosabatda bo‘lishiga yordam berishi mumkin. Biroq nazoratsiz axborot iste’moli, zararli kontent, kiberzo‘ravonlik va ijtimoiy tarmoqlardagi salbiy ta’sirlar yoshlarning ruhiy holati hamda xulq-atvoriga salbiy ta’sir ko‘rsatishi ehtimolini ham oshiradi. Shuning uchun raqamli muhitda yoshlarning axloqiy va ma’naviy tarbiyasiga alohida ahamiyat berish zarur.

Yoshlarning raqamli muhitdagi xulq-atvori ularning real hayotdagi munosabatlariga ham ta’sir ko‘rsatadi. Ijtimoiy tarmoqlarda muloqot qilish imkoniyatlarining kengayishi do‘stlik aloqalarini mustahkamlashi va yangi bilimlarni almashishga yordam berishi mumkin. Biroq virtual muloqotga haddan tashqari berilish yuzma-yuz suhbatlashish, oila a’zolari bilan vaqt o‘tkazish va jamoaviy faoliyatda ishtirok etish imkoniyatlarini kamaytirishi mumkin. Ayrim yoshlar ijtimoiy tarmoqlardagi boshqalarning hayotini o‘z hayoti bilan solishtirib, o‘ziga nisbatan salbiy munosabatni shakllantirishi ham mumkin. Shu sababli raqamli vositalardan foydalanish va real hayotdagi faoliyat o‘rtasida muvozanatni saqlash muhimdir. Sport, kitobxonlik, ijodiy mashg‘ulotlar va ijtimoiy tadbirlarda qatnashish yoshlarning har tomonlama rivojlanishiga yordam beradi.

Raqamli texnologiyalardan foydalanishda raqamli savodxonlik tushunchasi alohida ahamiyatga ega. Raqamli savodxonlik faqat kompyuter yoki smartfondan foydalanishni bilish bilan cheklanmaydi. U axborotni izlash, tahlil qilish, uning ishonchliligini aniqlash, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, internetda odob-axloq qoidalariga rioya etish va raqamli xavfsizlikni ta’minlash ko‘nikmalarini ham o‘z ichiga oladi. Yoshlar internetdagi shaxsiy ma’lumotlarini begonalarga bermaslik, shubhali havolalardan ehtiyot bo‘lish, noma’lum manbalardan kelgan xabarlarni tekshirish va boshqalarning huquqlarini hurmat qilishni o‘rganishlari lozim. Ayniqsa, sun’iy intellekt yaratgan matn, rasm va videolarning har doim ham haqiqiy voqelikni aks ettirmasligini anglash bugungi axborot muhitida muhim ahamiyatga ega.

Sun’iy intellekt bilan bog‘liq yana bir muhim masala akademik halollik va axloqiy mas’uliyatdir. Ta’lim jarayonida tayyor matnlar, tarjimalar yoki topshiriq javoblarini sun’iy intellekt yordamida olish osonlashgan. Biroq olingan materialni o‘zlashtirmasdan, uni shaxsiy mehnat natijasi sifatida taqdim etish o‘quvchining bilim darajasini to‘g‘ri baholashga to‘sqinlik qiladi. Shuningdek, bu holat mas’uliyat, halollik va mustaqil mehnat kabi fazilatlarning rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu sababli ta’lim muassasalarida sun’iy intellektdan foydalanishning aniq qoidalarini ishlab chiqish, undan qaysi vazifalarda va qanday shartlar asosida foydalanish mumkinligini tushuntirish muhimdir. O‘quvchilar texnologiya yordamida olingan ma’lumotlarni qayta ishlash, manbalarni tekshirish va o‘z hissasini aniq ko‘rsatish madaniyatiga ega bo‘lishlari kerak.

Yoshlar ta’lim-tarbiyasida raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish uchun oila, ta’lim muassasasi va jamiyatning hamkorligi zarur. Ota-onalar farzandlarining internetdan foydalanish faoliyatiga befarq bo‘lmasliklari, ularga ishonchli manbalarni tanlash va vaqtni to‘g‘ri taqsimlash bo‘yicha yo‘l-yo‘riq ko‘rsatishlari lozim. Bunda faqat taqiqlash yoki cheklashga asoslangan yondashuv

emas, balki tushuntirish, muloqot va o‘zaro ishonchga asoslangan tarbiya usullari samarali hisoblanadi. Ta’lim muassasalarida esa o‘quvchilarning raqamli savodxonligini oshirish, axborot xavfsizligi bo‘yicha mashg‘ulotlar tashkil etish va sun’iy intellektdan mas’uliyatli foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish maqsadga muvofiqdir. O‘qituvchilar zamonaviy texnologiyalarni dars jarayoniga maqsadli tatbiq etish orqali o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirishlari mumkin.

Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellektdan foydalanishda teng imkoniyatlarni ta’minlash ham dolzarb masalalardan biridir. Barcha yoshlarning sifatli internet, zamonaviy qurilmalar va raqamli ta’lim resurslaridan foydalanish imkoniyati bir xil emas. Ayrim hududlarda texnik infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmagani yoki oilalarning iqtisodiy imkoniyatlari cheklangani ta’lim olish jarayonida farqlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli raqamli ta’limni rivojlantirish bilan birga, zarur texnik sharoitlarni yaratish, bepul ta’lim resurslarini ko‘paytirish va pedagoglarning raqamli kompetensiyalarini oshirishga ham e’tibor qaratish lozim. Texnologiyalarning haqiqiy samarasi ulardan foydalanish imkoniyatlari barcha yoshlar uchun kengaytirilgandagina namoyon bo‘ladi.

Umuman olganda, raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt yoshlarning bilim olishi, dunyoqarashi, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy munosabatlariga ko‘p qirrali ta’sir ko‘rsatadi. Ularning ijobiy imkoniyatlaridan foydalanish bilan birga, ehtimoliy xavflarni anglash va oldini olish ham muhimdir. Buning uchun yoshlarning raqamli savodxonligini rivojlantirish, axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash, mustaqil fikrlashga o‘rgatish va texnologiyalardan mas’uliyat bilan foydalanish madaniyatini shakllantirish zarur. Ana shunday yondashuv orqali raqamli taraqqiyot yoshlarning har tomonlama kamol topishiga, zamonaviy bilim va ko‘nikmalarni egallashiga hamda jamiyatda munosib o‘rin topishiga xizmat qiladi.

## XULOSA

Xulosa qilib aytganda, raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt yoshlar ta’lim-tarbiyasini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ular bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish, mustaqil fikrlashni rivojlantirish va zamonaviy kasbiy ko‘nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Shu bilan birga, internetga qaramlik, noto‘g‘ri axborotlar va akademik halollik bilan bog‘liq muammolar ushbu vositalardan mas’uliyat bilan foydalanishni talab etadi. Shuning uchun oilada, ta’lim muassasalarida va jamiyatda yoshlarning raqamli savodxonligini oshirish, axloqiy qadriyatlarini mustahkamlash hamda sun’iy intellektdan oqilona foydalanish madaniyatini shakllantirish zarur. Raqamli imkoniyatlarni ma’naviy tarbiya bilan uyg‘unlashtirish barkamol avlodni voyaga yetkazishning muhim shartlaridan biridir.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Castells M. The Rise of the Network Society. – 2nd ed. – Chichester: Wiley-Blackwell, 2010. – 656 p.
2. Holmes W., Bialik M., Fadel C. Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. – Boston: Center for Curriculum Redesign, 2019. – 232 p.
3. OECD. OECD Digital Education Outlook 2021: Pushing the Frontiers with Artificial Intelligence, Blockchain and Robots. – Paris: OECD Publishing, 2021. – 316 p.

4. Selwyn N. Education and Technology: Key Issues and Debates. – 2nd ed. – London: Bloomsbury Academic, 2016. – 240 p.
5. UNESCO. Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education: A Tool on Whose Terms? – Paris: UNESCO, 2023. – 435 p.
6. UNESCO. Guidance for Generative AI in Education and Research. – Paris: UNESCO, 2023. – 44 p.